ŽVILIŲ KAPINYNO, ŠILALĖS RAJ., KASINĖJIMAI 1968 METAIS

ADOLFAS TAUTAVIČIUS

1966 m. Šilalės rajono Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos skyriaus pirmininkas Vl. Statkevičius, rinkdamas duomenis apie kultūros paminklus, sužinojo, kad Žvilių kaime rasta senienų. Vietoje, paaiškėjo, kad kaimo laukų šiauriniame pakraštyje, netoli ribos su Biržų Lauku, aukštame dešiniajame Akmenos krante yra senos Žvilių kaimo kapinaitės. Į šiaurę nuo kapinaičių, ardami laukus ir kasdami bulviarūsius, jau nuo XX a. pradžios žmonės rasdavę įvairių žalvarinių papuošalų (grandinėlių, suvytų lankelių, apyrankių, kryželių ir kt.) bei geležinių peilių, iečių antgalių ir kt. Tačiau minėti radiniai nepateko nei į muziejus, nei į privačius rinkinius, ir Žvilių kapinynas liko nežinomas archeologams, nors greta Akmenos slėnyje yra seniai žinoma Biržų Lauko pilalė — upės ir pelkių saugoma kalva.

1965 m. rudenį į pietvakarius ir vakarus nuo kaimo kapinių tarybinis ūkis kasė tranšėjas bulvėms ir daržovėms laikyti. Darbininkai čia aptiko geležines balno kilpas, ietigalių bei kalaviją be rankenos skersinių. Žinios apie šiuos radinius ir patys radiniai pateko į Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Šilalės rajono skyrių. 1966 m. pradžioje. Taip paaiškėjo dar vieno seno kapinyno vieta Šilalės rajone.

1967 m. rudenį dirvoje į šiaurę nuo kapinių buvo kasama duobė elektros linijos stulpui. Vėl rastas įmovinis ietigalis, pasaginė segė ir kiti archeologiniai dirbiniai. Tai parodė, kad ariamame lauke dar yra išlikusių kapų.

Šio lauko rytiniame pakraštyje numatyta ateityje statyti vieną ūkio fermą. Todėl 1968 m. nutarta bent dalį šio kapinyno ištirti. Kai 1968 m. liepos 8 d. į Živilius atvyko Lietuvos TSRS Mokslų akademijos Istorijos instituto ir Lietuvos TSR Istorijos-etnografijos muziejaus ekspedicija, kapinyno vietoje žaliavo kukurūzai, nors ir buvo pranešta apie numatomus kasinėjimus. Tarybinio ūkio direktorius kasinėti čia neleido. Todėl liepos 9—21 dienomis apsiribota keliais perkasais į vakarus nuo kapinaičių, tarp tarybinio ūkio 1966 m. kastų tranšėjų bei pagal dirvos pietvakarų kraštą. Buvo ištirtas 320 m^2

plotas ir rasta 8 nedegintų ir 1 sudeginto mirusiojo kapas.

1968 m. rugsėjo mėnesio 18—19 d. dirvoje, 28 m į šiaurę nuo vasarą tyrinėto ploto Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Šilalės rajono skyrius iškasė vieną 17 m ilgio ir 3 m pločio perkasą ir rado dar 13 nedegintų mirusiųjų kapų.

Iš atidengtų kapų matyti, kad Žvilių kapinyne mirusieji laidoti pailgose (iki 2,5 m ilgio) duobėse galais į šiaurės vakarus — pietryčiuos arba beveik į rytus ir vakarus. Tuo tarpu duobės galais į šiaurės rytus ir pietvakarius aptinkamos labai retai. Duobės iki 80—90 cm gylio, jose yra paskirų anglies kruopelių.

Mirusiųjų griaučiai beveik ištisai sunykę. Tik kai kur jų išlikę nežymūs pėdsakai. Todėl apie mirusiojo padėtį duobėje galima spręsti tik iš išlikusių metalinių įkapių, ypač papuošalų padėties. Tačiau daugumoje atidengtų kapų įkapių labai nedaug. Todėl mirusiojo padėtis duobėje nustatyta vos keliais atvejais. Iš jų matyti, kad dauguma mirusiųjų (bent moterys ir dalis vaikų) laidoti galvomis į vakarus ar šiaurės vakarus. Jų rankos dažniausiai sudėtos ant krūtinės. Tik du vyrai palaidoti neabejotinai galva rytų kryptimi, tai yra priešingai negu moterys.

Mirusiųjų įkapės negausios. Vyrų kapuose rasta tik po vieną geležinį įmovinį ietigalį. Iš papuošalų jiems būdingos pasaginės segės, rečiau geležiniai lazdeliniai smeigtukai. Kitą vyrų kapų inventorių sudaro peilis, geležinė sagtis, įvijinis žiedelis. Kartais į kapą vyrui, matyt, buvo įdedamas kalavijas ir žirgo aprangos daiktai. Tai rodo kape Nr. 7 rasti geležinių žąslų fragmentai ir, kasant tranšėjas daržovėms, rastosios balno kilpos plokščiu plačiu lankeliu, papuoštu įmuštais trikampėliais, ir tiesia pamina.

Moterų kapuose dažnai randama geležinė yla ir stambus (iki 5—5,5 cm skersmens) akmeninis arba molinis verpstuko smagratis, kartais papuoštas geometriniu ornamentu.

Gausiau moterų kapuose papuošalų. Jų gausumu ypač išsiskyrė kapas Nr. 4 a. Mirusioji palaidota su kūgio for-

mos kepuraite, padaryta iš ant plonos virvutės suvertų žalvarinių grandelių. Kepuraitės priekinis pakraštys papuoštas klevo sėklos formos pakabučiais. Ant kaklo buvusios uždėtos dvi vytinės antkaklės daugiakampėmis buoželėmis užbaigtais galais. Viena iš jų buvo 3, o kita — 4 apvijų. Ant krūtinės sudėtas rankas puošė po vieną 7 apvijų apyrankę ir įvijiniai žiedeliai. Juosmens srityje buvo padėtos dvi poros kryžinių smeigtukų sujungtų grandinėlėmis, du gintaro karoliukai ir apyrankė gyvuliniais galais. Priejuostės ar kito drabužio kraštą priekyje puošė iš penkių 4,5 cm ilgio įvijėlių, sujungtų skersinėmis plokštelėmis, padaryti kvadratėliai. Išliko prie drabužio prisiūtų šešių tokių kvadratėlių liekanos.

Kituose moterų kapuose aptinkama panašių antkaklių, apyrankių, įvijinių žiedelių, klevo sėklos formos pakabučių, gintaro karolių. Kiek įvairesni šiame kapinyne rasti smeigtukai. Be jau minėtų kryžinių rasti gana dideli geležiniai ir žalvariniai lazdeliniai smeigtukai. Antai kape Nr. 11 (3) rasti du geležiniai 18 cm ilgio smeigtukai, o vaiko kape Nr. 14 (5) rasti du žalvariniai net 25 cm ilgio lazdeliniai smeigtukai. Vaiko kape Nr. 8 (10) rastas vienas žalvarinis žiedinis smeigtukas. Be to, šiame kape rasta apvarėlė iš žalvarinių įvijėlių ir 2 cm skersmens grandelių.

Vieninteliam sudegintam mirusiajam (Nr. 3) buvo iškasta tokio pat dydžio ir formos duobė, kaip ir nedegintiems mirusiesiems. Duobės dugne pabarstyta tik keletas sudegusių kaulų fragmentų.

Surinktoji Žvilių kapinyno medžiaga ir ištirtoji jo dalis priklauso X—XII a. Tai rodo tokie būdingi to laikotarpio papuošalai, kaip vytinės įvijinės antkaklės, kryžiniai smeigtukai, įvairios pasaginės segės, apyrankės gyvuliniais galais ir kt. Žviliuose ištirtų kapų laidosena ir inventorius yra artimi tyrinėtiems Bikavėnų (Šilutės raj.) ir Upynos (Šilalės raj.) kapinynams. Tai, be abejonės, žemaičių genčių paliktas kapinynas. Būdinga, kad ir čia dar vėlyvojo geležies amžiaus antrojoje pusėje mirusiųjų deginimo paprotys vos pradeda skverbtis.